

Celky a „kosmos“

Staří Řekové považovali svět nejen za uspořádaný, ale i za krásný. Tento předpoklad byl pak v dějinách myšlení neustále zpochybňován, ale také obnovován a nejrůznějšími způsoby podpírán. Proto se každá nová generace myslitelů musí k tomuto filosofickému problému vždy znovu vracet a musí se pokoušet jej řešit svými novými způsoby, přiměřenými stavu vědeckého poznání, ale v žádném případě z něho nevyplývajícími ani z něho neodvoditelnými. Obrovský vliv si dodnes v několika ohledech zachovaly myšlenky starověkých atomistů, ale spíše jen vliv psychologický, někdy vysloveně sugestivní, a v důsledku své vnitřní nevyrovnanosti a nesourodosti ve směrech značně rozličných. Ačkoli myšlenka celků a celkovosti je prastará a již u presokratiků doložitelná, byla atomisty naprosto zpochybněna a vlastně zavržena. Dnes se však ukazuje, že právě koncept „celku“ bude muset být znovu promyšlen a takříkajíc rekonstituován. Ovšem důrazy na reálné vztahy a souvislosti, jak je u nás můžeme vidět třeba v myšlence „skladebnosti“ u J. L. Fischera nebo „kontextuality“ u J. B. Kozáka, obvykle nechávají bez důkladnějšího rozboru právě to, že sama myšlenka vztahu či souvislosti předpokládá „něco“, co se vztahuje a k čemu je možno se vztahovat, co souvisí s něčím atd., tedy že vedle souvislostí musíme vidět také nesouvislosti, vedle vztahů k něčemu musíme vidět také jakési hranice či meze, na nichž se jakoby rozhoduje, které vztahy zvenčí mohou zasahovat dovnitř a které nikoli – a podobně. Zvláště pak je třeba věnovat pozornost onomu pozoruhodnému rozdílu mezi „vnitřním“ a „vnějším“, a to nejen ve smyslu prostorovém, ale především časovém, a vůbec mezi předmětností a nepředmětností, a to ve smyslu, který musí být znovu a velmi pečlivě přezkoumáván.

(Písek, 110513-1.)